

S-7

Redactie:

C. A. BACKER, *Buitenzorg.*
 A. J. KOENS, *Mr.-Cornelis.*
 J. W. A. VAN WELSEM, *Weltevreden.*
 D. DE VISSER SMITS, *Weltevreden.*

Adres der Redactie:

J. W. A. VAN WELSEM, *Weltevreden, Kramat.*

Levend en Dood Materiaal:

C. A. BACKER, *Buitenzorg.*

Vaste Medewerkers:

H. A. CLERX.
 Dr. Z. KAMERLING.
 Dr. J. C. KONINGSBERGER.
 P. A. OUWENS.
 F. WEEHUIZEN.
 Dr. W. DOCTERS VAN LEEUWEN.

Prijs per jaar f 6.50 — Leden der N. H. V. ontvangen het Tijdschrift gratis.

EEN LASTIGE VREEMDELING.

(Vervolg).

Niet alleen het aantal stekels varieert in hooge mate, ook de beharing en de bladvorm zijn veranderlijk. Meestal staan de bladeren tegenover elkaar, een enkele maal zijn ze in kransen van 3 gerangschikt. Van onder zijn de bladeren met vele bolvormige, zeer kleine klieren bezet, dergelijke klieren worden eveneens op de jonge twijgen en de buitenzijde der bloemen aangetroffen. Zij veroorzaken den eigenaardigen geur, dien de geheele plant van zich geeft. Aan dien geur zal het wel te danken zijn, dat in Amerika de *Tjénté* als geneesmiddel gebruikt wordt. 't Is 'n soort wondermiddel. „Le Camara rétablit les fonctions de l'estomac, facilite les digestions, fait disparaître cette morosité, qui accompagne leur travail pénible et rend aux hommes de lettres énérvés par une trop longue application et leur mémoire et leur fonctions premières.” De „hommes de lettres énérvés par une trop longue application” onder de dessalieden, schijnen, jammer genoeg, niet bekend te zijn met de kracht van het geneesmiddel, ik heb ten minste nog nergens gehoord of gelezen, dat de plant in de Javaansche — anders vrij wel alles omvattende — pharmacopee is opgenomen.

De bloemen staan in langgesteelde, okselstandige, korte aren. Een nu sedert jaren gepensionneerd schoolhoofd, die meende, dat hij les in plantkunde gaf, als hij bloeiwijzen op het bord teekende, zei eens, lang geleden, tot me, op de *Lantana* wijzende: „Daar heb je nou de eenige schermbloem van Java”. Nu is de *Lantana* geen schermbloem en als het

er een was, zou het nog heelemaal niet de eenige zijn, want er zijn er een stuk of tien, twaalf, maar overigens had de man gelijk. Schrap in zijn verhaal maar *eenige* en *scherm* en je bent er. Niet vitten. Vreemd is het, dat de meeste leeken de Lantana zoo slecht thuis kunnen brengen. Want als je even kijkt, valt de gelijkenis met de zoo vaak gekweekte *Verbena's* terstond op. De plant behoort tot de op Java rijk vertegenwoordigde familie der *Verbenaceae*, waarvan *Laban* (*Vitex*), *Congea*, *Clerodendron* en *Petraea* algemeen bekende leden zijn.

Het meest variëert de Lantana in de kleur der bloemen. Wit, rose, geel, helderrood en donkerrood, men vindt bloemen van al die kleuren, in vele tinten. Eigenaardig is het, dat bij pas geopende bloemen steeds een gele kleur optreedt, die later in rood overgaat of daardoor vervangen wordt. Dientengevolge vindt men in een oudere bloeiwijze altijd twee verschillende kleuren van bloemen, wat er zeer toe bijdraagt de schoonheid der plant te verhoogen. Vooral de bleekroze vorm kan heel mooi zijn. Maar nu de Lantana zoo algemeen in 't wild voorkomt, zou niemand ze als sierplant in zijn tuin willen hebben. „Das van dat rugt, meister”, zou een Brabantsche boer zeggen, „dat poot 'n mins niet.”

De bouw der bloemen is uiterst eenvoudig. Elke bloem staat in den oksel van een spits schutblad, dat nu eens reeds aan het einde van den bloei, dan weer lang daarna afvalt. De kelk is klein en teer, de kroonbuis lang en gekromd, van buiten behaard, tijdens den bloei blijft de kroonbuis groeien, vandaar dat de top van oudere bloemen ongeveer even hoog ligt als die van jongere. Omstreeks in 't midden van de kroonbuis staan 4 meeldraden. Het bovenst $\frac{2}{3}$ gedeelte van de kroonbuis is van binnen met schuin opwaarts gerichte haren bezet. Giet eens flink wat water over een geopende bloeiwijze en bekijk ze dan met de loupe. Geen druppel water blijkt in de kroonbuis gedrongen te zijn, daarvoor hebben der opstaande haren gezorgd. De voet der kroonbuis bevat geen haren en is dikwijls ten deele met honing gevuld, wat het waarschijnlijk maakt, dat insecten bij de bestuiving een rol spelen,

Het vruchtbeginsel draagt een korten stijl met wel ontwikkelde stempel. Bij alle door mij waargenomen exemplaren bevond zich de stempel lager dan de meeldraden.

De vruchten zijn overbekend. Met goeden wil kun je ze eten, maar lekker is anders. Het zijn geen bessen, doch steenvruchten, mangga's in 't klein. De binnenlaag van het vruchtbeginsel verandert in een harden steen, die naar onder spits toeloopt, van boven een soort van gelobde cape draagt. (Fig. 3). Snijd je zoo'n steen van onder naar boven door dan blijkt hij 3 vakjes te omsluiten. Het middelste, daarvan tevens het grootste, bevat vaak een vliesje, maar is overigens ledig, de beide andere zijn hooger gelegen en bevatten elk een zaad. Of dat leege vakje beteekenis heeft voor het leven der plant is me onbekend. Het is geen drijfingrichting, want in de eerste plaats zinken de steenkernen in water en in de tweede plaats geschiedt de verbreiding door vruchtenetende dieren. *Endozoïsch* heet dat met een geleerd woord.

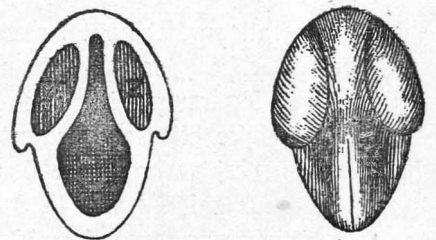

Fig. 3.

Steenkern *Lantana Camara* L. (vergroot).
Links: openbare z, z, zaadhoudende
vakjes. Het middenvakje is ledig.

Heeft het B.B. wijs gedaan de Lantana te importeeren? Niemand, die het bovenstaande gelezen heeft, zal dat denken. De hoeveelheid brandhout, die de plant oplevert, is gering, vooral als men haar in paggers kweekt, die toch niet al te weelderig mogen worden. Op woeste terreinen zou ze van nut kunnen zijn. Maar dat nut weegt niet op tegen den last,

dien ze door haar snelle verspreiding veroorzaakt. Overal wordt ze uitgeschieden voor een lastig onkruid. Of moet men onheester zeggen?

Fig. 4.
Lantana trifolia L.

Nog een tweede Lantana-soort (Fig. 4) komt op Java voor, eveneens over een groot deel van het eiland verbreid, maar toch lang zoo algemeen niet. Het aantal individuen is altijd veel kleiner. Men kan de beide soorten als volgt onderscheiden:

1. Eigenlijke as der bloeiwijze (dus zonder den steel van de bloeiwijze meeterekenen) steeds minder dan 15 mM lang, niet overlans geribd. Schutbladen alle of bijna alle met regelmatig versmalden top, wel spits, doch niet in een lange, smalle punt uitgetrokken. Bloemkroon wit, rose, rood, oranje of geel, volwassen kroonbuis 9—10 mM lang, onderste zoomslip (de naar den rand der aar gekeerde) 3—4 mM breed. Stijl met inbegrip van den stempel meer dan 2 mM lang. Rijpe steenvrucht 6—7 mM lang. Kern omgekeerd eivormig, met gelobd-verbrede bovenhelft, 3-hokkig, het middelst hokje ledig, de beide andere hooger gelegen, naar onder uiteenwijkend, kleiner dan het middelste. éénzadig. Stengels afstaand kortharig, bovendien zeer vaak gestekeld. Bladeren in den regel tegenoverstaand, bij uitzondering in kransen van 3, doorgaans eirond met spitsen of toegespitsten top en plotseling in den bladsteel samengetrokken voet, zeldzamer meer langwerpig en dan met meer wigvormigen voet, al of niet gerimpeld. Opgerichte of eenigszins klimmende, sterk riekende heester, 1.00—4.00. Inheemsch in tropisch Amerika, doch voor ruim 50 jaar op Java ingevoerd en daar thans een der algemeenste heesters op droge, niet te sterk beschaduwde plaatsen van af het zeestrand tot op 1650 M zeehoogte. *Lantana Cámará* L.

Eigenlijke as der bloeiwijze (dus zonder den steel der bloeiwijze meeterekenen) ten slotte 30—60 mM lang, duidelijk overlans geribd. Schutbladen aan den top in een lange, spitse punt uitgetrokken. Bloemkroon meestal roodpaars, volwassen kroonbuis $\pm$ 7 mM lang, onderste zoomslip (de naar den rand der aar gekeerde) $1\frac{1}{2}$ —2 mM breed. Stijl met inbegrip van den stempel minder dan 2 mM lang. Rijpe steenvrucht roodpaars, 4—5 mM lang, kern bolvormig of breed omgekeerd eivormig, ongelobd, met 2 evenwijdige, door een vrij dun tusschenschot gescheiden, éénzadige hokjes, zonder ledig hokje. Stengels langharig, ongestekeld. Bladeren meestal in kransen van 3, zelden tegenoverstaand of in kransen van 4, langwerpig met wigvormigen, in den bladsteel samengetrokken voet en gelijkmatig versmalden, spitsen top, gerimpeld. Opgerichte, zwak riekende heester. 0.75—150. Jan.—Dec. Wegranden, droge grasvelden, op vele plaatsen tusschen 10 en 800 M zeehoogte, doch over het algemeen veel minder talrijk dan de vorige soort. Een enkele maal vindt men exemplaren met witte bloemen en witte vruchten. *Poejëngan*, j.; *Tjenté*, s.; *Tahi ajam*, m. *Lantana trifolia* L.

Tenslotte nog een enkel woord over de beteekenis der wetenschappelijke namen. *Lantana* leidt men wel af van het Latijnsche werkwoord *lentare*, dat buigen beteekent. *Camara* is een Amerikaansche plantennaam, *trifolia* beteekent driebladig.

B.

Buitenzorg, 11 Dec. 1912.

ONZE VOGELS.

IV. IJsvogels.

De naam is voor Indische vogels wel ongeschikt en daardoor moest ik dan ook meermalen van jeugdige belangstellenden hooren: „wat hebben die vogels met ijs uit te staan?” Nu eigenlijk niet veel, of het zou moeten zijn, omdat men de vaderlandsche *Alcedo ispida* L. (andere Hollandsche namen dan de algemeene van *ijsvogel* zijn me niet bekend) zeer goed kan waarnemen, als hij vischt aan de bijten der polderslooten. BREHM verklaart den naam dan ook door er aan te herinneren, dat *eis* ook kan beteekenen blauw en wijst dan op Isengrim, Eisen en ten slotte op Eis zelf, welk laatste zelfs schoon blauw zijn kan. Derhalve Eisvogel en het verhollandschte IJsvogel zou dan beteekenen blauwe vogel. Daar is veel voor te zeggen, want de blauwe kleur is zeer geliefd bij deze vogelfamilie; of ge ze nu hebt uit Afrika of uit Nieuw-Guinea, blauw is één der hoofdkleuren van hun kleeid.

Vandaar dan ook, dat een der meest bekende ijsvogels van Indië bij de jongens van Batavia den naam heeft gekregen van *Blauwe Jan*. Het is *Halcyon chloris* BODD. (Fig. 1) een vertegenwoordiger van een geslacht, dat men wel aanduidt met *Boschijsvogels*. Deze